

Forskning der nytter

- NYTTIGE FORSKERE

En rekonstruktion af et videnskabende udviklingsprojekt om læring i dagtilbud

Af Jesper Olesen

Forskningens potentiale er i stigende grad genstand for strategiske tiltag og der er mange der kræver at forskningen skal være nyttig og stille sig til rådighed for formål, der er formuleret af aktører udenfor videnskaben selv. Samtidig udvikles der nye måder at organisere videnskabende processer, der imødekommer kravet om et tættere samarbejde mellem videnskab og samfund. Processerne betegnes blandt andet som aktionsforskning, praksisforskning og modus 2 forskning. Disse former for videnskab benytter sig af nogle andre kvalitetskriterier, der betoner anvendelighed og nytte. Samtidig benytter de sig af nogle andre arbejdsprocesser. Artiklen undersøger hvordan det påvirker videnskaben og dens interne processer at blive mere nytteorienteret. Herunder hvordan en del af arbejdsprocessen består i at definere relationerne mellem forsker og praktiker og forsker og politiker. Med afsæt i Bruno Latours og Michael Callons *Actor Network Theory* gennemgås et stort forskningsbaseret udviklingsprojekt indenfor det pædagogiske område med titlen "Sølv og Guld". Projektet anskues som en social proces, hvor en række helt grundlæggende betingelser for forskning løbende bliver sat i spil. Herunder perspektiv, organisering og forskeridentitet.

En ny kontrakt mellem videnskab og samfund

Videnskaben er under forandring. Det nye består først og fremmest i, at distancen mellem videnskabelig forskning og samfund skal nedbrydes med henblik på at øge samfundets udbytte af de penge, der investeres i forskning. Det gælder både i relation til erhvervslivet, der ønsker mere direkte adgang til at anvende universiteternes forskning og i forhold til det politiske og administrative system, der ønsker at inddrage forskningsbaseret viden i samfundsmæssige forandringsprocesser.

Heri ligger et opbrud med den traditionelle opfattelse af, at videnskaben og samfundet skal være adskilt og at denne adskillelse er forudsætningen for god forskning. Videnskaben skal traditionelt være adskilt fra samfundets økonomiske, politiske og sociale indflydelse for at kunne skabe viden i sandhedens tjeneste og mere eller mindre objektivt beskrive og analysere virkeligheden. For at beskrive den opfattelse af videnskab, der er under angreb henvises ofte til den sociale kontrakt mellem videnskab og samfund, der blev formuleret af President Roosevelts forskningsrådgiver Vannevar Bush i 1945 (fx Kjærsgaard & Kristensen 2003). Kontrakten fastslår, at samfund og videnskab styringsmæssigt skal holdes adskilt. Staten finansierer forskningen gennem generelle bevillinger og universitetet forpligter sig til at lave grundforskning. Samfundet må have tillid til at den viden der bliver produceret efterhånden vil sive ud i samfundet, hvor den kan indgå i udviklingen af nye produkter og tjenesteydelser. Kontrakten taler om forskningen som et offentligt gode, som forskerne gratis stiller til rådighed for det internationale samfund. Forskerne er selv ansvarlige for at den viden, der produceres er af god kvalitet gennem interne procedurer for kvalitetskontrol. Der var i 1945 udbredt tillid til denne selvforvaltningsmodel for vidensproduktion.

Det er denne model for relationen mellem forskning og samfund, der er under opbrud. Opbruddet består dels i, at der rejses tvivl om, hvorvidt Vannevar Bush' model på noget tidspunkt har givet et dækkende billede af den faktiske relation mellem forskning og samfund, dels i at målet for forskningspolitikken er blevet et andet. Nu er den fremherskende politiske ambition at koble videnskab og samfund tættere sammen. Ikke blot i form af en øget grad af kommunikation og videndeling, men også i form af overlap af kompetencer og opgaver, hvorved stat, erhvervsliv og universitet kommer til at ligne hinanden på nogle væsentlige punkter (Wenneberg 2002).

Videnskab foregår ikke kun i hovedet på den enkelte forsker, selvom det intellektuelle arbejde spiller en væsentlig rolle. Det foregår mellem flere forskere, der arbejder sammen på at løse en opgave i nogle organisatoriske rammer i en social, politisk og økonomisk sammenhæng. Søren Barlebo Wenneberg (1999) skelner mellem tre dimensioner i videnskab:

1. Videnskab som intellektuel og kognitivt fænomen.
2. Videnskab som socialt og kulturelt fænomen.
3. Videnskab som organisatorisk fænomen.

Alle tre dimensioner ved videnskab er vigtige både når det gælder den traditionelle forskning og i de nye former for videnskab. Det særlige ved de nye former for videnskab er, at de sociale og organisatoriske dimensioner bliver noget forskerne er nødt til at forholde sig til i det enkelte forskningsprojekt. Modus 2 forskning indebærer, at en række af de institutionelle grænser, der eksisterer mellem politik og forskning og mellem videnskab og praksis overskrides. Det betyder, at forhandlingen af arbejdsfordeling og kompetenceområder rykker fra den ydre verden og ind i forsknings- og udviklingsprojekterne. Der er mange aktører, der søger indflydelse på hvordan opgaven skal defineres og løses, og der åbnes op for en diskussion af hvilke kompetencer, der følger med at være forsker i forhold til praktiker og forsker i forhold til politiker. Forskerne har i sagens natur ikke den fulde kontrol over projekter,

hvor der indgås partnerskaber med en række eksterne stakeholders, og kontrollen ligger heller ikke kun et sted internt i en forskergruppe. Grundet den store kompleksitet i store forsknings- og udviklingsprojekter kan det være vanskeligt undervejs at overskue, hvorfor et projekt tager en bestemt kurs og hvorfor det undervejs ændrer retning måske flere gange. Denne artikel har derfor sat sig for at rekonstruere den videnskabelige proces i et stort forskningsbaseret udviklingsprojekt indenfor det pædagogiske område. Projektet har titlen "Sølv og Guld: Læring i dagtilbud" og løb fra efteråret 2002 til foråret 2005. Det blev finansieret af Socialministeriet gennem KiD-puljen, der rettede sig mod at udvikle kvaliteten i dagtilbud. Projektet blev ledet af KiD-projektets styregruppe med repræsentanter fra BUPL, KL og Socialministeriet. Med oprettelsen af Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender blev projektet placeret under dette ministerium. LLD (Learning Lab Denmark) fik til opgave at udvikle to læringsguider og styre et udviklingsforløb, der omfattede 21 projekter, der havde fået midler fra KiD-2 puljen til at udvikle og afprøve metoder til at arbejde med læring i dagtilbud. Til den samlede opgave blev der uddelt knap 30 millioner kroner fra KiD-2 puljen.

Aktørnetværk og forskerroller

Rekonstruktionen af det forskningsbaserede udviklingsprojekt "Sølv og Guld" er inspireret af sociologerne Bruno Latour og Michael Callons aktør-netværk-teori (ANT) (Callon & Latour 1981). ANT giver en radikal fortolkning af forholdet mellem aktør og struktur. Aktøren er ikke på forhånd aktør eller ikke-aktør med givne handlemuligheder eller handlebegrænsninger. Aktørskabet er altid betinget af den sammenhæng aktøren indgår i. Latour og Callon kalder denne sammenhæng for netværk og det er i forhold til dette netværk, at det overhovedet bliver muligt at tale om aktører. De har nemlig den grundlæggende opfattelse, at et netværk ikke består af på forhånd givne elementer, men at elementerne eller aktanterne, som de kaldes i ANT, omformes ved at blive sat sammen med andre aktanter i netværket. Subjekters intentionalitet findes således heller ikke i ren form. Den er også en del af og delvist et produkt af netværk. Den er formet af det omkringliggende diskursive system og materielle netværk, som aktøren indgår i (Latour 1992; Arnoldi 2003; Johansson 2005). Det betyder at forskeren (både betragtet som enkeltperson og kollektiv) ikke har en på forhånd defineret identitet. Forskeren defineres ligesom de øvrige aktanter undervejs i processen gennem de handlinger af forskellig art, som aktanterne foretager. Forskeren genopstår i stadig nye skikkelser.

En anden grundlæggende antagelse i ANT er, at der ikke er nogen principiel forskel på forskellige slags aktanter. Mennesker, ting, tekster, strukturer og fortællinger kan alle være aktanter. Latour har blandt andet beskæftiget sig med naturvidenskabelige forskningsmiljøer og set på, hvordan forskere, teknologier, procedurer og optegnelser indgår i netværk og gensidigt forandrer hinanden (Latour 1986, 1998). ANT lægger op til ret omfattende kortlægninger, fordi det er svært at afgøre hvilke handlinger, der er vigtige. Jakob Arnoldi (2003) taler om ANT som en udvidet version af Clifford Geerts begreb 'thick description' (Geerts 1991). Fordelen kan være, at det tvinger forskeren til at tænke anderledes ved at forskeren pålægger sig selv ikke at søge årsagsforklaringer. En metode til at begrænse datamængden kan være at følge givne objekter rundt i netværkene: "Follow the object!" som Latour foreslog. En måde at rekonstruere "Sølv og Guld"-projektet på kan være ved at følge projektbeskrivelsen og undersøge, hvordan den bevæger sig rundt i netværkene og transformeres undervejs og omvendt transformerer relationer, subjekter og processer. Denne metode er videreudviklet af den amerikanske antropolog George Marcus under betegnelsen multi-sited anthropology (Marcus 1995).

I nærværende artikel vil jeg kombinere aktør-netværk-teoriens procesperspektiv

med en social semiotisk forståelse af projektbeskrivelsen som en semiotisk ressource. Begrebet 'semiotisk ressource' er en videreudvikling af tegnbegrebet. Det kan føres tilbage til Hallidays arbejde, som argumenterede for, at grammatik ikke skal betragtes som en kode. Det er heller ikke et sæt regler for, hvordan man skriver korrekte sætninger. Det er derimod en ressource til at skabe mening (Halliday 1978). I social semiotikken foretrækker man betegnelsen ressource frem for tegn, fordi man derved undgår den misopfattelse, at det et tegn henviser til er givet på forhånd, og altså ikke påvirket af tegnbruken (Theo van Leeuwen 2005; Klaus Bruhn Jensen 1995). Det betyder ikke at semiotikken afviser, at verden eksisterer forud for fortolkningen, men at bruken af semiotiske ressourcer får os til at se verden på bestemte måder, som i sidste ende orienterer vores handlinger i bestemte retninger. En semiotisk ressource har ikke nogen fast betydning (fx knyttet til et bagvedliggende betydningssystem som hos Saussure). Det betyder imidlertid ikke, at ressourcerne kan bruges til hvad som helst. I det sociale liv forsøger aktørerne konstant at fastlægge betydningen og kontrollere bruken af den semiotiske ressource. Dette gælder i sagens natur også projektbeskrivelser, fordi deres formål er at styre et projekt i en bestemt retning og orientere de forskellige deltageres bidrag mod samme mål. Begrebet 'semiotiske ressourcer' sætter imidlertid fortolkeren i centrum og det lægger op til at studere bruken af semiotiske ressourcer i specifikke historiske, kulturelle og institutionelle kontekster. Herunder hvordan folk planlægger dem, udbreder dem, kritiserer dem, udvikler dem og udskifter dem.

Ved at kombinere social semiotik med ANT kommer man ud i nogle metateoretiske selvmodsigelser. Det er vanskeligt at opretholde aktør-netværk-teoriens præmis om, at alle aktanter befinder sig på samme immanensniveau. I social semiotik tildeles fortolkerne en særlig status i aktørnetværket i og med at det ikke er alle aktanter, der har kapacitet til at foretage fortolkninger. På den anden side har fortolkeren ikke en urørlig position over netværket. Fortolkeren er selv aktant i den forstand, at forskerens udsyn og handlemuligheder er betinget af de tilgængelige netværk og semiotiske ressourcer. Klaus Bruhn Jensen forklarer med semiotikeren Charles Sanders Peirce, at fortolkeren selv er et tegn. Vores oplevelse af at være os selv er ifølge Peirce det indirekte og akkumulerede resultat af utallige semiotiske processer, der synes at have konsistent centrum i et subjekt. Den menneskelige bevidsthed kan derved forstås som et "man-sign" (Jensen 1997).

Materialet og projektets grænser

Det materiale som denne analyse bygger på består af skriftlige tekster produceret af medarbejderne på LLD under arbejdet med "Sølv og Guld projektet" i perioden juli 2002 til projektets officielle afslutning marts 2005¹⁾. De teksttyper der indgår i analysen, er projektforslag, projektbeskrivelse, arbejdsrapporter og synopsis til læringsguide samt slutproduktet Guldguiden (Herskind m.fl. 2005). Det er tekster, der som semiotiske ressourcer har haft en central betydning for projektets forløb både internt på LLD og i relationen mellem LLD og projektets eksterne samarbejdspartnere.

"Sølv og Guld projektet" havde til huse på LLD. LLD var i projektperioden fra 2002 til 2005 en selvstændig forskningsinstitution med egen bestyrelse og forskningsbudget, der var placeret fysisk på DPU. Projektet blev varetaget af et kollektiv af forskere, der i begyndelsen kun bestod af nogle få personer, men som i den mest aktive periode nåede op på syv forskere og forskningsassistenter. Dette kollektiv udgjorde den interne bemanding. Denne gruppe skulle udføre forskningen i samarbejde med 21 selvstændige udviklingsprojekter, der hver blev styret af en projektkonsulent. Hvert projekt udgjorde et selvstændigt udviklingsprojekt, der havde den særlige opgave at udvikle ny viden om, hvordan man kan arbejde med læring i dag-

tilbud. LLD havde til opgave at støtte projekternes videnskabende aktiviteter og ansvar for at lave en tværgående erfaringsopsamling af de 21 projekters resultater. LLD refererede til en styregruppe bestående af repræsentanter fra Socialministeriet, KL og BUPL. Herudover spiller Socialministeren en afgørende rolle på det politiske niveau, fordi hun parallelt med igangsættelsen af "Sølv og Guld projektet" arbejdede på at få vedtaget en lov om pædagogiske læreplaner i dagtilbud, der forpligter alle dagtilbud på at arbejde med læring under givne former. Denne lov blev vedtaget undervejs og trådte i kraft august 2005. I forbindelse med det lovforberedende arbejde nedsatte ministeren en ekspertgruppe, der skrev baggrundsartikler om seks faglige temaer, der siden kom til at danne ryggraden i lov om pædagogiske læreplaner²⁾. Det er et samspil mellem det politiske system og det videnskabelige netværk, der bliver etableret.

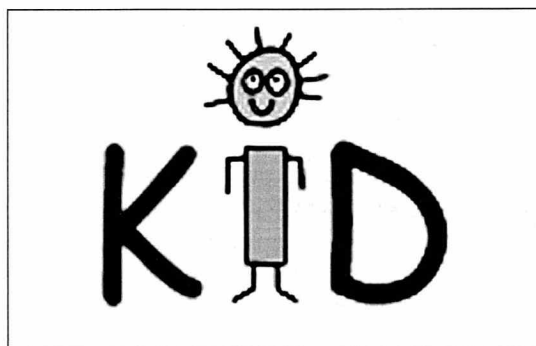
KiD-2: Netværk forud for Sølv og Guld

"Sølv og Guld projektet" blev etableret indenfor rammerne af det igangværende arbejde med at udvikle kvaliteten i dagtilbud kaldet KiD under Socialministeriet. KiD var opdelt i to faser KiD 1 og KiD 2, hvor første fase var en for-analyse af dagtilbudsområdet for de 0-6 årige, der havde til formål at udpege indsatsområder for kvalitetsudvikling af sektoren. KiD 2 var en udviklingsdel, hvor der dels blev gennemført en række pædagogiske udviklingsprojekter og udviklet ny viden. Det er vigtigt at nævne KiD i forbindelse med en rekonstruktion af Sølv og Guld, fordi KiD har haft stor betydning for hvilket netværk, der overhovedet kunne dannes.

Det første forhold der fik betydning for "Sølv og Guld projektet" var, at KiD programmet bestod af et samarbejde mellem Socialministeriet, KL og BUPL. Det er ikke alle problemstillinger, der er lige relevante for denne konstellation af aktører. Det skal vi se nærmere på i næste afsnit, hvor LLD fremsender et projektforslag, der blandt andet lægger op til en udvidelse af den politiske del af aktørnetværket.

Et andet forhold der fik betydning for etableringen af det videnskabende netværk om læring i dagtilbud er den relation mellem forskere og praktikere, der var indbygget i KiD programmet. I Socialministeriets udbudsskrivelse for 2. fase af KiD-projektet (juni 2002) var produktionen af læringsguides og den pædagogiske udviklingsopgave to separate opgaver. Den første skulle varetages af forskere. Den anden skulle varetages af praktikere med støtte fra konsulenter. På dette tidspunkt blev der givetvis slet ikke tænkt på, at man kunne etablere et videnskabende netværk, men hvis man holder sig indenfor netværkstanken, så lagde Socialministeriet op til et samarbejde mellem ganske få aktører om udvikling af læringsguides: Forskere, Socialministeriet og andre interessenter (her blev nok ment KLs og BUPLs egne eksperter på dagtilbudsområdet). Betragtet som netværk var der altså tale om en relativt homogen gruppe placeret indenfor det samme vidensregime for hvem opgaven var at fremkomme med generelt anvendelige metoder og redskaber til at støtte arbejdet med læring i praksis. De erfaringer der bliver gjort i den pædagogiske udviklingsdel af KiD 2 skulle ifølge udbuddet forløbe helt isoleret fra forskernes arbejde med at skrive læringsguider. Formålet var for så vidt det samme for begge opgaver, nemlig at udvikle generelle redskaber til inspiration for andre på det pædagogiske felt, men der blev ikke lagt op til et samspil om vidensproduktion.

Den tredje og måske vigtigste præmis for etableringen af det videnskabende net-

værk drejer sig om læringens samfundsmæssige begrundelse. KiD 1 rapporten pegede på, at der var visse forankringsmuligheder for arbejdet med læring i den eksisterende pædagogiske praksis, idet såvel formel som uformel læring allerede blev betragtet som en vigtig del af den pædagogiske opgave. Problemet bestod ifølge KiD 1 rapporten i at gå fra at være beskrivende til at være foreskrivende. Dermed ville man nemlig komme til at åbne for en kompliceret diskussion om, hvilke kompetencer børn skal udvikle fra 0-6 år, hvordan disse kompetencer skal udvikles og hvorfor de skal udvikles? Politisk var det ganske vanskeligt at tage dette skridt. Centrale udmeldinger om hvilke kompetencer børn skulle tilegne sig og hvilke pædagogiske metoder, der skulle anvendes ville risikere at støde an mod såvel praktikere som forskere og endog bringe samarbejdet mellem parterne i styregruppen i fare. Løsningen af den del af opgaven i KiD 2, der vedrørte udvikling af læringsguides var derfor politisk sprængfarlig. Det var dette politiske problem, som LLD så som en mulighed for at etablere et projekt, der kunne introducere læringsbegrebet i dagtilbud i et politisk vanskeligt klima.

Projektforslag: Ressource til etablering af "Sølv og Guld projektet"

Juli 2002 fremsender LLD et forslag til Socialministeriet om udarbejdelse af to læringsguides og et projektforslag om læring i dagtilbud³⁾. Det er en omfattende tekst på 22 sider, der beskriver, hvordan man kan lave et stort sammenhængende projekt indenfor rammerne af KiD-2 samarbejdet.

LLD præsenterer Sølv og Guld som et projekt, der giver en løsning på en række ønsker som Socialministeriet antages at have. De listes op på side 7 som "Ønsker fra Ministeriet":

- Ministeriet ønsker at styrke børns læringsevne
- Ministeriet ønsker en bred læringsdiskussion introduceret i dagtilbudsverdenen
- Ministeriet ønsker at give dagtilbudsområdet et kvalitetsløft, således at alle børn får et godt tilbud
- Ministeriet ønsker at bryde den negative sociale arv
- Ministeriet ønsker et projektforslag, hvor progressionen markeres med milepæle

I forhold til denne (tænkte men formodentlig ganske rammende) ønskeliste lanceres Sølv og Guld som en løsning på Socialministeriets problemer.

Man kan skelne mellem tre forskellige typer af opgaver, som LLD tilbyder at løse for Socialministeriet. De tre typer af opgaver sætter forskeren i forskellige positioner og relationer til sin omverden.

Den første type opgave er en *undersøgelse* af barrierer og muligheder for at arbejde med læring i dagtilbudssektoren. Det kan betegnes som en traditionel akademisk opgave, der tager sit udgangspunkt i teorier om, at løsningen af nye arbejdsopgaver kræver en tilpasning af eksisterende arbejdsgange, metoder og organiseringer. Det er forskerens opgave at afdække, hvor læringsopgaven støder på modstand og hvor den mere uproblematisk lader sig integrere i den eksisterende praksis.

Den anden type opgaver består i at LLD *producerer* læringsværktøjer, metoder og redskaber, der særligt er rettet mod de 0-6 årige i dagtilbud. Denne opgave tænkte Socialministeriet som nævnt i udbuddet løst af specialister alene. LLD foreslår, at den bliver løst i et samarbejde mellem praktikere og forskere gennem inddragelse af udviklingsprojekterne under KiD-programmet. Begrebet 'medudvikling' bruges til at betegne dette samarbejde. LLD har en særlig status i disse partnerskaber. Det er LLDs rolle at udvælge de bedste metoder og undersøge, hvordan værktøjerne kan formes til en forlængelse af den pædagogiske faglighed. Forskerne tildeles ekspertstatus i forhold til praktikerne. Deres viden tænkes at sætte dem i stand til at trække de enkelte værktøjer ud af fremstillingskonteksten (et konkret

udviklingsprojekt) og forarbejde dem til alment anvendelige redskaber, der knytter sig til professionen frem for det specifikke sociale læringsrum, hvor de er blevet til.

Den tredje type opgave relaterer sig til *implementering* af arbejdet med læring i dagtilbudsverdenen. LLD vil bidrage til løsning af denne opgave på flere måder: a) ved at udvikle læringsværktøjer sammen med praksis således at de også kan bruges af praktikere. b) ved ikke blot at udvikle værktøjer, men også bidrage til at beskrive og udbrede erfaringer fra projektet (Projektbeskrivelse). c) og endelig ved at "Sølv og Guld projektet" gennem en høj profilering er med til at ændre det pædagogiske mind-set. Det overordnede mål er at bringe læring ind i personalets for-forståelse. Det skal ske over tid. Sølv og Guld er en del af denne overordnede forandringsproces (Projektbeskrivelse).

Brug af ressourcen:

Projektbeskrivelsen tjener først og fremmest til at skabe en relation af tillid mellem LLD og opdragsgiveren samt at pege på fælles interesser og mulige samarbejdsfelter for de organisationer, som styregruppens medlemmer repræsenterer. Projektbeskrivelsen har på sin vis karakter af et katalog over de opgaver, som LLD kan påtage sig at løse for Socialministeriet i samarbejde med en række mulige partnere. I indledningen gør LLD opmærksom på, at forslaget skal betragtes som et 'inspirationsnotat', som kan skæres til i forhold til Socialministeriets ønsker og altså ikke et endeligt forslag, som lægger op til et ja eller et nej. Det er i det hele taget et dokument, der skal invitere til dialog ved at præsentere en lang række muligheder, der tænkes at appellere til de tre parter i styregruppen (Socialministeriet, KL og BUPL).

Konsortielederen fra afdelingen "Leg og Læring" på LLD arrangerer nogle møder, hvor han får lejlighed til at præsentere projektbeskrivelsen for nøglepersonerne. Det drejer sig om Socialminister Henriette Kjær, Undervisningsminister Ulla Tørnæs og styregruppen for KiD programmet. Begge ministre er positive overfor forslaget, hvilket får afgørende betydning for KiD styregruppens indstilling til forslaget. Det er tilsyneladende en meget lettere beslutning at træffe for styregruppen, når det politiske niveau står bag.

På et møde i oktober måned 2002 beslutter styregruppen sig for at sige ja til LLD's projektforslag, hvorved programmets overordnede fokus på kvalitet mærkbart bliver drejet mod læring. LLD foreslår, at læring og kompetenceudvikling skal være en overlægger for alle projekter, der tildeles penge fra KiD-2 puljen. Det er dog for omfattende for styregruppen, i stedet beslutter de at:

1. Læring skal prioriteres højt i puljen.
2. Læring skal ikke dække det hele.
3. Den viden om læring som projektet skal udvikle skal bygge på puljeprojekterne.

Det tredje punkt afspejler LLD's forslag om at koble eksperternes arbejde med at skrive læringsguides sammen med de praksisnære udviklingsprojekter. LLD får en stor del af KiD-puljen til at gennemføre projektet og LLD får direkte indflydelse på, hvilke projekter der skal vælges til arbejdet med at udvikle ny viden om læring i dagtilbud.

Et væsentligt element i at etablere Sølv og Guld som projekt er sammensætningen af det videnskabende netværk. I projektbeskrivelsen nævnes en lang række mulige aktører: personale, forældre og børn på institutionsniveau; Socialministeriet, KL, BUPL, Undervisningsministeriet og Lærerforeningen på organisationsniveau. Undervisningsministeriet og Lærerforeningen bliver nævnt i projektforslaget som mulige aktører, fordi LLD lægger op til at se på læringsbegrebet i forhold til overgangen mellem børnehave og folkeskole. Denne mulighed bliver dog ikke realiseret. Socialministeriet afslår at invitere repræsentanter fra skolesiden med ind i Styregruppen

for KiD. Denne beslutning er med til at sætte en ramme for hvilke problemstillinger, der kan arbejdes med i "Sølv og Guld projektet":

- Rammen udpeger vuggestue og børnehave som læringsmiljøer i deres egen ret, der ikke skal rette sig ind efter skolens behov for at modtage skoleparate børn.
- KiD 1 rapporten skelner mellem læring af hensyn til barnets mulighed for at mestre barndommen og læring af hensyn til udvikling af barnets fremtidige kompetencer i skolen og i arbejdslivet. Med skolefolkenes interesser parkeret udenfor projektet bliver der alt andet lige mere rum til at udvikle et læringsbegreb, der lægger vægt på barnets evne til at gebærde sig i nuet.

Diskussion af ressourcens effekter

På baggrund af de multiple forskerroller beskrevet ovenfor tegner der sig konturerne af et kompliceret og konfliktfyldt aktørnetværk:

I relation til praksisfeltet er LLD placeret i en dobbeltrolle, hvor de på den ene side skal undersøge og forstå personalet ved at følge deres arbejde med forskellige læringstemaer og metoder. På den anden side er LLD forpligtet på et forandringskrav om at dagtilbuddene skal forandres, fordi de i et politisk perspektiv ikke er gode nok. Forandring er en integreret del af aktionsforskningsparadigmet, men det er sædvanligvis dem, der skal forandres, der selv har et forandringsønske. I dette tilfælde er forandringsønsket båret af en aktørgruppe placeret udenfor de enkelte daginstitutioner.

I forhold til opdragsgiver er LLD også i en kompliceret situation. På den ene side er det en forudsætning for at få opgaven, at styregruppen har tillid til at LLD vil være loyale overfor politiske projekter. På den anden side er det forskningsinstitutionens uafhængighed, der er en afgørende forudsætning for, at LLD vil kunne løse opgaven sammen med praktikerne. Det skal understreges, at der på dette tidspunkt i forløbet var en ophedet debat for og imod læreplaner i offentligheden. Man måtte derfor forvente, at de deltagende institutioner ville være særdeles opmærksomme på, hvilken rolle LLD havde i projektet.

Modus 2 forskning er som diskuteret ovenfor kendetegnet ved at bidrage til at finde løsninger på samfundsproblemer. I dette tilfælde sker der imidlertid en forskydning fra samfundsproblemer til statsproblemer, idet forskerne stiller deres ekspertise til rådighed for staten. Det er i sig selv ikke så problematisk, at en forskningsinstitution påtager sig at løse en opgave for staten. Det der er problematisk i dette tilfælde er, at LLD giver køb på sin neutralitet ved knytte et loyalitetsbånd til en enkelt aktør i et netværk og giver køb på sin objektivitet ved at forpligte sig på et bestemt resultat af det videnskabelige udviklingsforløb; nemlig at reducere modstand mod læring gennem medinddragelse af professionen. Problemets omfang reduceres dog betydeligt af, at det kun er givet, at deltagerne skal arbejde med læring, hvorimod det står deltagerne frit at vælge, hvad de forstår som læring og hvordan de vil arbejde pædagogisk med det.

Projektbeskrivelse: Ressource til at skabe tæt relation til praksis

Efter at LLD har fået bevillingen, overdrager konsortielederen projektet til en videnskabelig medarbejder, der laver en ny projektbeskrivelse. Hvad der helt præcist sker i denne overdragelse er vanskeligt at rekonstruere. Det er således uklart, om forskeren får til opgave at lave en projektbeskrivelse, der er bedre egnet til at regulere projektets videre forløb eller forskeren selv sætter sig for at lave en projektbeskrivelse på et andet teoretisk grundlag og med nogle andre relationer mellem projektets aktører. Det er imidlertid et faktum at "Sølv og Guld projektet" skifter den ene semiotiske ressource ud med den anden.

Tilblivelsen af den ny ressource

Arbejdet med at udvikle en ny projektbeskrivelse tager afsæt i læsningen af en rapport fra BUPL med titlen "Pilotundersøgelse om Nationale Anbefalinger" (BUPL 2002). Denne rapport diskuterer nogle udfordringer for udviklingen af den pædagogiske profession. I et notat om rapporten skriver forskningsmedarbejderen, at deres grundlæggende problem er, at pædagogfaget på den ene side ikke vil være skole og på den anden side ikke vil være et service organ, der skal passe børn og opfylde forældrenes mindste ønske. Derimod vil man være noget tredje: det sted hvor barnet udfolder sig frit og udvikler sig som menneske og får tro på sig selv og sine egne styrker. Pædagogfagets udfordring er at finde ud af, hvad det er en pædagog kan som fremmer disse mål. Forskningsmedarbejderen ser læring som en mulighed for, at pædagogerne kan profilere deres faglighed. Gennem arbejdet med læring vil de blandt andet kunne synliggøre, at de løser en vigtig samfundsopgave, der ligger ud over at passe børn. Derudover vil arbejdet med læring kunne styrke pædagogernes faglige kompetencer og derved blive bedre til at støtte børn i forhold til nogle aspekter, som man på samfundsmæssigt plan vægter som vigtige (LLD 18.12.2002).

Ved at vælge "Pilotundersøgelse om Nationale Anbefalinger" som indgang til at revidere projektbeskrivelsen for Sølv og Guld tages der afsæt i problemstillingen, sådan som den tager sig ud fra pædagogernes og deres faglige organisations side. Det betyder også, at LLD trækker læringens betydning for professionen i forgrunden. Det handler først og fremmest om den betydning læring har for de voksne i institutionerne, mens børnenes læring bliver trængt i baggrunden. Børns læring bliver et middel til at skabe positive forandringer i de voksnes arbejdsliv. Professionsperspektivet på læring har også som effekt, at LLD får øje på nogle bestemte potentialer og barrierer for arbejdet med læring i dagtilbud.

Det kan give personalet mulighed for at synliggøre det de laver, og det kan på sigt styrke personalets kompetencer. På den anden side er det som landet ligger vanskeligt for personalet at identificere sig med læringsbegrebet, fordi det er så tæt associeret med skolen.

Beskrivelse af ressourcen

Med afsæt i et professionsperspektiv formulerer LLD en ny problemstilling, som kommer til at være styrende for Sølv og Gulds første halvdel: Hvilke dele af læringsbegrebet er i praksis foreneligt med pædagogernes faglige selvforståelse?

Hermed bliver det helt centralt for LLD at undersøge, hvordan pædagoger opfatter deres pædagogiske opgave og finde ud af i hvilken form personalet er indstillet på at tage læringsopgaven til sig. Der formuleres følgende tre forskningsspørgsmål:

1. Hvordan konstrueres læring i den enkelte institution?
2. Hvilke barrierer giver konstruktionen for at arbejde med læring?
3. På hvilken måde kan man integrere et læringsperspektiv i den pædagogiske opgave?

I projektbeskrivelsen med titlen "Sølv og Guld: Læring i dagtilbud" slås det fast, at det metateoretiske udgangspunkt for "Sølv og Guld projektet"s nye design er socialkonstruktivismen. Det indebærer blandt andet, at hver enkelt institution tænkes at skabe et unikt meningsunivers. LLD's opgave er sammen med de enkelte projekters konsulenter at afdække de betydninger af læring, som produceres indenfor sådanne meningsuniverser. Den enkelte institution tilkendes en meget væsentlig position, fordi den er nøglen til at forstå, hvad læring er. Læring kan ikke tænkes uden institutionens betydningstilskrivning, fordi læring indenfor dette perspektiv ikke tilkendes nogen ontologisk eksistens forud for en fortolkning.

I projektbeskrivelsen er relationen mellem parterne væsentligt forandret. Nu er det ikke længere forskernes (LLD's) opgave at definere læring og afgøre hvilke værktøjer,

der er de bedste. Det giver overhovedet ingen mening at tale om "best practise" indenfor et socialkonstruktivistisk paradigme. I stedet bliver det forskernes opgave at spørge ind til konkrete aktiviteter i specifikke institutioner og kommuner. Hvad er det, der i denne specifikke kontekst betragtes som læring? Forskerne tænkes dog at have et særligt analytisk beredskab i forhold til praktikernes valg og refleksioner. I kraft af en bred læringshorisont forventes de at kunne få øje på de mange forskellige måder læringsarbejdet manifesterer sig på i praksis. Den afsluttende Guldguide tænkes som en række autonome læringsfortællinger, hvor LLD gør rede for, hvordan en bestemt måde at arbejde med læring på opleves som meningsfuldt i en given lokal kontekst.

Brug af ressourcen

Projektbeskrivelsen får stor betydning for forskernes arbejde i "Sølv og Guld projektet"s første halvdel. Med den nye projektbeskrivelse er LLD's relation til praksis blevet gjort mere entydig, idet LLD har givet afkald på sin autoritative position. Det er praktikerne der sidder inde med nøglen til at definere, hvad læring er. Læring er nemlig det, der er foreneligt med professionens fortolkning af den pædagogiske opgave. Det er i den forstand blevet professionen alene, der bestemmer retning og hastighed på moderniseringsprocessen. I forlængelse af projektbeskrivelsen laver LLD en kontrakt, der ekspliciterer hvad udviklingsprojekterne kan forvente af LLD og omvendt, hvad LLD forventer af udviklingsprojekterne. LLD tilbyder ifølge kontrakten at yde sparring til projekterne om, hvordan de producerer viden om læring, at arrangere fem kursusdage om hvordan projekterne kan sikre, at deres erfaringer bliver til viden, der kan deles med andre, samt at stå for redigering af en hjemmeside hvor projekterne kan dele deres viden om læring med hinanden. Det eneste projekterne skal gøre til gengæld er at lave en rapport på minimum ti sider, som skal danne grundlag for den tværgående erfaringsopsamling i Guldguiden, som LLD har ansvaret for. Tyngdepunktet i forskernes arbejde ligger i denne periode på to opgaver. For det første at støtte de enkelte projekter på deres egne betingelser med at gennemføre de projekter, de har sat sig for. For det andet at formidle foreløbige resultater fra projekterne til andre på hjemmesiden. Begge opgaver er forenelige med opløsningen af hierarkiet mellem videnskab og praksis. Forskerne stiller sig til rådighed for praksis som vejledere og som formidlere af projekternes foreløbige erfaringer. Forskerne får ligefrem undervisning i at skrive journalistisk til hjemmesiden og arbejder bevidst med at adskille de journalistiske genrer, således at refererende artikler adskilles fra holdningsprægede artikler. Dette arbejde kommer der en lang række velskrevne artikler ud af, som gradvist akkumuleres på projektets hjemmeside. Den faglige dimension i dette arbejde består i at opbygge en tematik på baggrund af de temaer udviklingsprojekterne vælger at sætte fokus på. Hensigten er induktivt at opbygge Guldguidens struktur gennem fortløbende at skrive historier om, hvad der optager praktikerne.

Diskussion af ressourcens effekter

Den socialkonstruktivistiske tilgang giver et praktisk problem, fordi den forudsætter at puljeprojekterne er af meget høj forskningsmæssig kvalitet. Det er helt nødvendigt, at de fremlægger gode beskrivelser af det pædagogiske arbejde med læring og deres egen refleksionsproces. Hvis praktikerne ikke selv er i stand til at producere et empirisk materiale og en udfoldet fortolkning af hvilken læring, der finder sted, så ville det være bedre at forskerne fra LLD tager på feltarbejde i projekterne for derigennem at få den nødvendige indsigt i læringsarbejdets sociale og kulturelle situerethed.

Et mere teoretisk problem forbundet med det socialkonstruktivistiske udgangspunkt er, at det har en tendens til at slå ud i relativisme. Det vil i dette tilfælde sige, at den lokale kultur, der eksisterer i en given daginstitution, kun kan vurderes af kulturens egne medlemmer. For at undgå den institutionsrelativistiske fælde er det afgørende, hvordan LLD videre frem i projektet får defineret kulturbegrebet. Den institutionsrelativistiske tanke er nemlig vanskeligt forenelig med et forandringsønske, der er formuleret udenfor institutionen. Det vil principielt blive opfattet som et overgreb mod noget, der anses som kulturens indre anliggender.

Synopse til Guldguiden: Netværk med distance til praktikere og politikere

Undervejs i "Sølv og Guld projektet" opstår der gradvist et tredje udkast til en semiotisk ressource, som bygger på en alternativ opfattelse af relationen mellem forskere og praktikere og på relationen mellem praksisviden og videnskabelig viden. Det centrale dokument får titlen "Guldguidens struktur – en synopse" (25.6.2004). Det er en beskrivelse af indhold og struktur for den afsluttende læringsguide. Guldguiden struktureres i tre dele:

1. Temaer i læring
2. Veje til læring
3. Læring i en foranderlig praksis

Første del refererer projekternes arbejde med læring. Projekterne kategoriseres i seks overordnede temaer svarende til læringstemaerne i den vedtagne lov om pædagogiske læreplaner, således at der vises en variation af måder at arbejde fx med krop og læring i et dagtilbud.

Anden del sætter fokus på de metoder, projekterne har brugt i arbejdet med læring. Det kan være forskellige metoder til at dokumentere læring og måder at skabe rum til refleksion på arbejdspladsen.

Tredje del placerer arbejdet med læring ind i en større sammenhæng og diskuterer, hvad det er for en udvikling arbejdet med læring er en del af, og hvad læring fører med sig.

Dette dokument virker umiddelbart ikke særlig farligt, men det førte ikke desto mindre til en ret omfattende intern konflikt blandt de tilknyttede forskere. Kritikerne af synopsen mente, at den adskiller nogle dele der bør holdes samlet. Det gælder spørgsmålene "hvordan kan man arbejde med læring?" og "hvad er læring i dagtilbud?" og det gælder forholdet mellem børns læring og voksnes læring. Tilhængerne mente derimod ikke, at synopsen nødvendigvis førte disse adskillelser med sig, men at det var nødvendigt af formidlingsmæssige årsager at fokusere på en ting ad gangen og så lade noget andet træde i baggrunden for en stund. Konflikten kunne ikke harmoniseres og førte i sidste ende til, at en toneangivende forsker valgte at forlade LLD. Når parterne ikke var i stand til at løse konflikten hænger det muligvis sammen med, at der ligger en anden og måske mere grundlæggende uoverensstemmelse nedenunder, som ikke blev tematiseret i diskussionen.

Beskrivelse af ressourcen

Et af de vigtigste elementer i synopsen er introduktionen af traditionsbegrebet. I den debat om læreplaner, der på dette tidspunkt pågår, bliver det ofte fremført, at dagtilbudene ikke skal overtage skolens læringsbegreb. Det læringsbegreb, der skal gælde i dagtilbudssektoren, skal være i overensstemmelse med den danske tradition for at drive vuggestue og børnehave. Projektet Sølv og Guld har hele tiden haft som præmis, at læring skulle studeres med udgangspunkt i den pædagogiske praksis. Med introduktionen af traditionsbegrebet lægges der nu ydermere op til at gå bag om denne praksis i et forsøg på at forstå, hvad det er der konstituerer den særlige

dagtilbudshverdag og personalets tilbøjeligheder. Hvor projektbeskrivelsen diskuteres ovenfor havde læring som sit objekt med undersøgelsesspørgsmål som: hvad er læring? Og hvordan kan man arbejde med læring i dagtilbud? Så bliver den praksis hvor læringen er situeret i sig selv en del af undersøgelsesobjektet. LLD begynder også at interessere sig for, hvorfor praktikerne arbejder med læring som de gør, hvor praksis ikke er en given ting, men noget der er foranderligt og som antages at ville forandre sig gennem arbejdet med læring.

Det særlige ved det tredje dokument betraget som semiotisk ressource er, at det introducerer en forskerposition udenfor det pædagogiske felt. En position der fx sætter forskeren i stand til at se bagom ryggen på det pædagogiske personale og udtale sig om hvilke kræfter, der kan tænkes at virke ind på deres forståelse af læring og på deres måde at arbejde med læring. Behovet for at tilkende forskeren en særlig position i forhold til praksis er blevet rejst på et tidligere tidspunkt i et arbejdspapir af en anden forsker på LLD. Arbejdspapiret argumenterer for, at den videnskabelige viden er af en anden art end den praktiske viden. Den er først og fremmest teoribaseret, mens den praktiske viden overvejende er traditionsbaseret. Praksisviden er et forsøg på at begribe det, som er indlejret i kroppen, i dens rutiner, dens erfaringer og følelsesregistre. Den praktisk baserede viden er i sin natur ikke sproglig og derfor ikke kommunikerbar. Traditionelt kan viden deles med andre mennesker og diskuteres, kritiseres og ændres. Den kropsligt indlejrede erfaring kan ganske vist være kommunikerende og betydningsskabende, men denne form for kommunikation har en anden karakter end eksplicit viden. De implicite kropsligt indlejrede erfaringer, holdninger og værdier kan imidlertid gøres til genstand for iagttagelse og dermed blive synlige og gøres til genstand for diskussion. Når det sker, har vi fået noget at vide om det implicite, kropslige og tavse. Så er det måske blevet til viden – men det kan også være, at det er blevet synliggjort som fordomme, marginaliseringsstrategier, frygt, vaner, myter o.a. (LLD 28.8.2003). På det tidspunkt hvor arbejdspapiret blev skrevet, fik argumentet ingen performativ betydning. Det fik det først i den sidste halvdel af projektførelsen, hvor selve læringsguiden blev skrevet.

Brug af ressourcen

Som semiotisk ressource har synopsen haft betydning for arbejdet med at bearbejde det materiale LLD fik ind fra de 21 deltagende udviklingsprojekter. Karakteren af den relation, der etableres mellem forskere og praktikere i synopsen (udfoldet i arbejdspapiret) har gjort det muligt for LLD at gå ind i en faglig dialog med udviklingsprojekterne. Det viser sig på to måder i Guldguiden:

1. De 21 udviklingsprojekter er blevet bearbejdet af LLD inden deres erfaringer præsenteres i Guldguiden.
2. Den danske dagtilbudstradition trækkes frem til diskussion.

Ad.1. Det socialkonstruktivistiske perspektiv ville, hvis det havde fået lov til styre arbejdet med Guldguiden, sandsynligvis have haft som konsekvens, at hvert projekt skulle præsenteres indenfor sin egen forståelseshorisont. Det tolkningsmæssige greb ville begrænse sig til at sammenstille nogle projekter indenfor bestemte læringsmaer som fx natur eller sprog. Det tredje netværk, som man kan sige bygger på et klassisk oplysningsparadigme, forsøger at gå bagom de 21 udviklingsprojekters aktiviteter og egne tolkninger. LLD ser det med andre ord som sin opgave at sætte det lokale arbejde med læring ind i nogle mere principielle og generelle diskussioner, der føres i de videnskabelige miljøer om fx natursyn og sproglig opmærksomhed. Formålet er at løfte de enkelte udviklingsforløb ud af deres lokale kontekst og ved at sætte dem i relation til teoretisk viden gøre dem alment vedkommende for professionen. På den måde bliver det muligt at vise, hvordan lokale måder at arbejde med

læring implicerer valg af mere principiel art og derved komme ud over den relativistiske påstand om, at de mange lokale måder at arbejde med læring på ikke kan sammenlignes.

Ad.2. Beslutningen om eksplicit at tematisere den danske dagtilbudstradition i en guide om læring bygger på den antagelse, at arbejde med læring vil gribe styrrende ind i den pædagogiske praksis. Den nye opgave som institutionerne skal løse vil støde på nogle af de fundamentale dele af dagtilbudenes selvforståelse og organisering. Det vil blandt andet berøre:

1. Dagtilbudenes samfundsmæssige rolle
2. Den pædagogiske kerneydelse
3. Den professionelle identitet
4. Institutionsopfattelse
5. Relationer mellem børn og voksne
6. Relationer mellem personale og forældre etc.

Man kan forestille sig, at arbejdet med læring vil komme i konflikt med den eksisterende tradition på nogle af disse områder og måske over tid føre til en forandring af traditionen. "Sølv og Guld projektet" så det som en del af sin opgave at placere læringsarbejdet i en større sammenhæng, således at personalet kunne genkende deres egne oplevelser af de forandringer læring sætter i gang. Det gælder fx de følelser af frustration, tvivl og glæde som kan henføres til, at læring skubber til nogle grundlæggende præmisser for pædagogisk arbejde i dagtilbud.

Udover at skabe mulighed for at personalet skulle kunne genkende deres egne oplevelser i en større sammenhæng, havde LLD et videre oplysningssigte med at beskrive moderniseringens brændpunkter. Oplysningsparadigmet bygger på en præmis om, at de bedste løsninger træffes gennem aktørernes fulde medviden om moderniseringens følger. Gennem indsigt i moderniseringens konsekvenser tænkes personalet således at blive rustet til at træffe et oplyst valg om, hvordan læring bedst integreres i dagtilbudene.

Diskussion af ressourcens effekter

I det tredje aktørnetværk kobles "Sølv og Guld projektet" til en demokratidiskussion. Ikke ved at gøre et top-down projekt til et bottom-up projekt som i det andet aktørnetværk, men ved at gøre "Sølv og Guld projektet" til et oplysningsprojekt i Habermas' forstand. Projektets kvalitet beror i dette netværk ikke på om læring indføres på politikernes eller professionens præmisser, men på karakteren af den kommunikative proces, der i sidste ende fylder læringsbegrebet med mening. Forskernes rolle bliver i dette netværk først og fremmest at tilvejebringe betingelser for at alle legitime aktører kan komme til orde med deres kvalificerede synspunkter. Med kvalificerede menes to ting: For det første at synspunkterne er empiribaserede gennem konkrete eksperimenter og undersøgelser af læringsarbejde. For det andet at empirien gøres meningsfuld gennem bevidst valgte teoretiske perspektiver og kontekstualiseringer.

Det tredje aktørnetværk adskiller sig fra de to andre netværk ved at forskeren ikke lægger sig op ad nogle af de andre aktører, hverken ministeriet eller professionen. Forskerne står i en dialogisk relation til begge parter:

1. Relationen mellem forsker og profession er karakteriseret ved forskellige vidensformer og disses indbyrdes hierarki. Dialogen handler blandt andet om, hvem der har ret til at udtale sig om praksis: forskerne eller praktikerne.
2. Relationen mellem forsker og politiker handler om forskellige logikker og hvornår den videnskabelige og den politiske logik skal gælde.

Guldguiden: Ressource til forandring af den samlede dagtilbudssektor

Her vil jeg diskutere relationen mellem forsker og politiker på baggrund af forløbet af den afsluttende fase af "Sølv og Guld projektet" op til publicering af Guldguiden. Inden Guldguiden (Herskind m.fl. 2005) kunne offentliggøres på den afsluttende KiD-konference i Bellacenteret i marts 2005, skulle det næsten færdige manuskript forelægges styregruppen til godkendelse. Styregruppen havde en række indvendinger, hvoraf den væsentligste angik tre kapitler i sektionen om den danske dagtilbudstradition. De tre kapitler var alle skrevet af eksterne skribenter (to forskere og en rektor på et pædagogseminarium), som LLD havde opfordret til at skrive om særligt udpegede brændpunkter for arbejdet med læring i dagtilbud. Resultatet af styregruppemødet blev, at disse kapitler måtte trækkes ud af Guldguiden.

Blev Guldguiden censureret? Sådan kan man godt udlægge det ud fra den betragtning, at forskerne ikke fik lov til at bestemme 100 procent over indholdet. Men det ville jo nok være for meget forlangt, at de politiske opdragsgivere skal afsige sig enhver form for indflydelse på et projekt, de har det politiske ansvar for. Det er derfor nødvendigt at nuancere hændelsen lidt ved at diskutere, hvor grænsen går mellem det videnskabelige og det politiske. Den underliggende præmis for samarbejdet mellem forskere og politikere må være, at forskerne har ansvaret for det videnskabelige arbejde og politikerne har ansvaret for den politiske udmøntning af den frembragte viden. Forskerne skal derfor principielt afholde sig fra at politisere, og politikerne skal omvendt ikke blande sig i det videnskabelige arbejde. I det konkrete tilfælde, hvor LLD skriver arbejdet med læring ind i en moderniseringskon tekst med den intention at medinddrage det pædagogiske felt i den offentlige meningsdannelse om, hvor de danske dagtilbud skal bevæge sig hen, så kan man synes at Guldguiden bevæger sig ind på det politiske felt. Man kan imidlertid også hævde, at det er en naturlig del af det videnskabelige felt, fordi arbejdet med læring (i KiD-projekterne) af sig selv sætter dagtilbudstraditionen i spil.

Udviklingsprojekter har altid en politisk dimension; spørgsmålet er blot om den ekspliciteres i en diskussion af, hvor udviklingen går hen. Man kan derfor forstå diskussionen på det sidste styregruppemøde, som en kamp om hvorvidt de omhandlede kapitler skulle tolkes i et politisk perspektiv eller et videnskabeligt perspektiv. Styregruppen valgte at læse dem med politiske briller på og argumentere for, at den diskussion burde føres i et andet forum (fx på projektets hjemmeside som en tydeligt markeret politisk debat). Set med videnskabelige briller førte beslutningen til en forringelse af det endelige produkt, fordi visse relevante perspektiver på læring blev ekskluderet. Man kan sige, at nogle af de erfaringer, der blev gjort i KiD-projekterne ikke fik lov til at blive til fælles viden.

To scenarier for brugen af Guldguiden

Hændelsesforløbet kan i et overordnet perspektiv ses som en konflikt mellem to forandringsparadigmer. Det ene kan betegnes som et demokrati og oplysningsparadigme og det andet som et implementerings og styringsparadigme. I den sidste halvdel af "Sølv og Guld projektet" blev der arbejdet bevidst på at skabe rammer og ressourcer til en så oplyst forandringsproces som muligt. Derfor var det ikke tilstrækkeligt at udvikle redskaber og metoder til at arbejde med læring – det var også en del af opgaven at undersøge de forandringsprocesser brugen af disse redskaber og metoder ville implicere og lægge disse overvejelser ud i offentligheden som en fælles ressource. Styregruppens beslutning afspejler en ganske anden måde at tænke forandringsprocesser på. Moderniseringens politiske legitimitet beror for styregruppen ikke på praktikernes oplysthed om forandringsperspektiver, men på beslutningernes forankring i demokratiske fora som Folketing og kommunalbestyrelse. For så vidt den politiske legitimitet er på plads, så er moderniseringen af den pædagogiske sektor

først og fremmest et spørgsmål om implementering og ledelse. Styregruppen arbejder følgelig på at forme Guldguiden som en ressource, der egner sig til at understøtte den forestående implementeringsopgave, hvorimod LLD lægger op til at udforme Guldguiden som en ressource, der fortsat kan mobilisere det pædagogiske felt i et kritisk og utopisk udviklingsprojekt.

Diskussion: Hvordan gør forskeren sig nyttig?

I indledningen refererede jeg Søren Barlebo Wenneberg for at sige, at forskere, politikere og praktikere i den nye videnskab kommer til at ligne hinanden mere i kraft af overlappende opgaver og kompetencer. Disse overlap kan man genfinde i "Sølv og Guld projektet", hvor vi har set hvordan forskeren undervejs i processen indtager forskellige forskerpositioner i tæt relation til de øvrige aktører. Det er ikke bare fordi LLD forskerne skulle finde deres egne ben (det var det også), men også fordi nogle faser i et modus-2 projekt kalder bestemte handlinger frem i forskerne. Det er formålstjenligt i ansøgningsfasen at fremstille projektet som nyttigt for opdragsgiver, ellers får man ikke nogen bevilling. Det indebærer i dette tilfælde også, at LLD implicit anerkender det moderniseringsparadigme Socialministeriet abonnerer på. Det er formålstjenligt i den næste fase, hvor samarbejdet med praktikerne skal etableres, at underspille projektets forbindelse til de politiske og forvaltningsmæssige moderniseringskrav og fremstille LLD som advokater for professionens egne forandringsbestræbelser. Det risikerer dog let at blive en slingrevals, hvor forskerne taler med to tunger. I "Sølv og Guld projektet" blev denne situation gradvist uholdbar efterhånden som projektet gik ind i den fase, hvor LLD skulle opsamle erfaringer på tværs af udviklingsprojekterne. Til det arbejde var det nødvendigt at have nogle begreber til at kategorisere de enkelte projekters erfaringer med. Begreber som projekterne ikke nødvendigvis selv leverer. I den sidste fase var det derfor formålstjenligt, at LLD trådte i profil som videnskabelig institution. Det indebærer, at LLD i kraft af eksisterende videnskabelig viden fremdrog de erfaringer fra projekterne, der var relevante for den samlede problemstilling, som projekterne ikke selv havde fremdraget eller som først fremstod i en komparativ analyse med nogle af de andre udviklingsprojekter. Når det så er sagt, må man spørge: kunne det under de givne betingelser ikke have været gjort bedre?

Hvad er en god forandringsproces?

Kurt Aagaard Nielsen og Birger Steen Nielsen skelner mellem kritik og modernisering i deres artikel "Kritisk utopisk aktionsforskning" (Nielsen og Nielsen 2005). Spørgsmålet de rejser er, om aktionsforskningen skal bidrage til det ene eller det andet. De mener, at aktionsforskningen som begreb skal reserveres til kritik af eksisterende sociale strukturer og magtforhold. Modus-2 forskning kan så bruges til at betegne den del af den nye videnskab, der er pragmatisk og ledelsesorienteret. I Nielsen og Niensens perspektiv bidrager aktionsforskning til forandringer fra nedenunder, mens modus-2 forskning bidrager til forandringer fra oven. Denne skelnen peger tilbage på det forhold, at aktionsforskning er tæt forbundet med kritisk teori. Denne arv indebærer, at aktionsforskning dybest set er et frigørende projekt fra et klart identificerbart hegemoni. Det bliver følgelig aktionsforskningens opgave at bidrage til, at svage grupper fx på en arbejdsplads styrkes i deres "ønske" om frigørelse blandt andet ved at de får mulighed for at udvikle og formulere deres egne visioner for fremtiden. Problemet med denne tilgang er, at det ikke altid i praksis er let at identificere den svage gruppe og dens korresponderende dominerende gruppe, ligesom svage grupper også selv kan være undertrykkere overfor andre grupper, som de har magt over. I "Sølv og Guld projektet" kunne det være fristende at udpege pæda-

gogerne som den gruppe, der skal frigøres, men derved ville man risikere at ignorere børnene, som læringen i sidste ende er rettet i mod. Et andet problem er, at aktionsforskningen skaber øer af demokrati i demokratiet. Dette legitimeres ofte med, at det formelle demokrati ikke fungerer retfærdigt eller at der er et underskud af demokrati. Aktionsforskningen risikerer imidlertid selv at have en udemokratisk effekt, hvis disse projekter kun omfatter et lille udsnit af de potentielle aktører (fx pædagoger), mens andre udelukkes (fx forældre, børn, politikere, pædagogiske konsulenter, pædagogiske specialister m.fl.). Modus-2 forskningsprojekter er, som jeg har vist, født med det problem, at de, der betaler, har direkte og indirekte indflydelse på projektformulering og udformning af slutprodukt. Til gengæld har modus-2 projekter den fordel, at aktører med potentielt konfliktende interesser befinder sig indenfor projektets rammer. Forskerne kan vælge at tage den opgave på sig at skabe en offentlighed, hvor forskellige synspunkter og holdninger kan brydes. Selvom "Sølv og Guld projektet" er et top-down moderniseringsprojekt (som dog er forankret i brede organisationer som BUPL og KL), så har det ikke været umuligt at etablere en offentlighed, hvor flere forskellige aktører kunne komme til orde. Dette peger på vigtigheden af, hvordan man sammensætter en offentlighed omkring en forandringsproces i et givet samfundsmæssigt felt. Her mener jeg, at forskerne har en vigtig opgave i den fase, hvor projektet skal etableres.

Hvem skal have hvilken viden?

Viden lægger op til og muliggør bestemte handlinger. Som gennemgangen af "Sølv og Guld projektet" viste, er relationen mellem viden og handlinger ikke en tvingende logik. Viden er en ressource, der kan tages i brug på forskellig vis. I "Sølv og Guld projektet" ønskede opdragsgiverne en viden tilvejebragt om, hvordan man kan arbejde med læring i dagtilbud. Denne viden ligger implicit i praksis. Opgaven var at få denne viden ekspliciteret ved at prøve at arbejde med læring på forskellig vis. Gennem aktioner skulle den synliggøres på en måde, så forskerne kunne samle den op og gøre den til genstand for diskussion. Politikerne har brug for den slags viden for at kunne modernisere dagtilbudssektoren. Problemet er, at det ikke er al viden, der understøtter den politiske dagsorden lige godt. Derfor så vi en kamp om udformningen af slutproduktet Guldguiden. Dette rejser en diskussion om, hvem der skal have hvilken viden. Skal praktikerne kun have den praktiske viden, som Aristoteles betegner som *techné* (viden der vedrører brug og anvendelse) eller skal de også have den type viden, der vedrører de etiske dyder kaldet *phronesis* (Eikeland 1997)? *Phronesis* er en viden, der sætter brugen i relation til fælles spilleregler og til spørgsmålet om, hvordan vi omgås hinanden på en god måde. I forbindelse med "Sølv og Guld projektet" indebærer *phronesis* overordnet set overvejelser om den retning moderniseringen af dagtilbudsområdet skal tage. Spørgsmålet er, om denne viden skal kobles til det praktiske arbejde med læring eller om den skal udskilles i en særlig politisk offentlighed?

Hvem er forskeren nyttig for?

Artiklens titel spiller på en vis lighed med udtrykket 'nyttige idioter', som forskere der frivilligt lader sig bruge i en sag, de ikke kan overskue. Denne artikel er et forsøg på at analysere nogle mekanismer ved de nye former for videnskab, som det er vigtigt at være opmærksom på, hvis man ikke ønsker at blive en nyttig idiot. Som det fremgår af gennemgangen af "Sølv og Guld projektet", mener jeg ikke at forskerne kan værne sig mod at blive nyttige idioter ved at knytte et loyalitetsbånd til praktikerne. Derved bliver forskerne blot nyttige idioter for praktikerne. Og hvad værre er, så hjælper forskerne ikke praktikerne med at blive lærende om deres egen

praksis på den måde. Dertil behøves en dialog mellem den praktiske viden og den videnskabelige viden. Omvendt er det heller ikke befordrende for forandringsprocessen at forskerne producerer bestilt viden til politikerne. Her må forskerne også insistere på en dialogisk relation og desuden søge at opbygge en offentlighed for den viden, der rent faktisk bliver produceret i projektet. Dette er ikke nogen begrædelig historie om, at magthaverne kun vil høre det, der tjener deres interesser bedst. Socialministeriet og Styregruppen for KiD ønskede LLD som partner, netop fordi LLD er en forskningsinstitution. Det er imidlertid vigtigt gennem hele processen at holde fast i dette positive udgangspunkt, fordi det udgør en præmis for, at modernisering og kritik ikke nødvendigvis udelukker hinanden, selvom de ikke altid er perleverner.

LITTERATUR

- Arnoldi, Jakob (2003): "Aktør-netværkteori: A-moderne (sociologisk?) teori". Dansk Sociologi nr. 3/14. årg. 2003.
- BUPL (2002): *Pilotundersøgelse om Nationale Anbefalinger*. BUPL.
- Callon, Michael & Bruno Latour (1981): "Unscrewing the big Leviathans: how do actors macrostructure reality, pp. 277-303 i Karin Knorr Cetina & Aron Cicourel (red.): *Advances in Social theory and Methodology: Toward an Integration of Micro and Macro Sociologies*. London: Routledge.
- Eikeland, Olau (1997): *Erfaring, dialogikk og politikk: den antikke dialogfilosofiens betydning for rekonstruksjonen av moderne empirisk samfunnsvitenskap: et begrephistorisk og filosofisk bidrag*. Det historisk-filosofiske fakultet, Universitetet i Oslo.
- Geerts Clifford (1991): *Dichte Beschreibung*. Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
- Halliday, M.A.K (1978): *Language as Social Semiotics*. London: Arnold.
- Herskind, Mia; Mette Nygaard Jensen; Bjørg Kjær; Camilla Nørgaard; Jesper Olesen & Anne Windfeldt red. (2005): *Guldguiden*. København: Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender.
- Jensen, Klaus Bruhn (1995): *The Social Semiotics of Mass Communication*. London: Sage Publications.
- Jensen, Klaus Bruhn (1997): "Medier kommunikation og social semiotik" i Keld Gall Jørgensen: *Anvendt semiotik*. København: Gyldendal.
- Johansson, Barbro (2005): *Barn i konsumtionssamhället*. Gøteborg: Centrum för konsumentvetenskap.
- Kjær, Bjørg; Camilla Nørgaard & Noona Jensen red. (2003): *Sølvguiden*. København: Socialministeriet.
- Kjærsgaard, Peter C. & Jens Erik Kristensen (2003): "Universitetets idéhistorie" I Hans Fink m.fl.: *Universitet og videnskab*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Latour, Bruno (1986): *Laboratory Life. The Construction of Scientific Facts*. Princeton: Princeton University Press.
- Latour, Bruno (1992): "One More Turn after the Social Turn", i Ernan McMullin (red.): *The Social Dimensions of Science*. Notre Dame: University of Notre Dame.
- Latour, Bruno (1998): *The Pasteurization of France*. Cambridge: Harvard University Press.
- Marcus, George (1995): "Ethnography in/of the world System: the Emergence of Multi-sited Ethnography". *Annual Review of Anthropology* 24:95-117.
- Nielsen, Kurt & Birger Steen Nielsen (2005): "Kritisk-utopisk aktionsforskning" i Torben Bechmann Jensen & Gerd Christensen (red.): *Psykologiske og pædagogiske metoder – kvalitative og kvantitative forskningsmetoder i praksis*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Van Leeuwen, Theo (2005): *Introducing Social Semiotics*. London: Routledge.
- Wenneberg, Søren Barlebo (1999): *Den nye videnskab – Et studie af videnskab under forandring*. København: Samfundslitteratur.
- Wenneberg, Søren Barlebo (2002): "Forskningsledelse som tillidsvækkende sammenkobling mellem samfund og videnskab" i Finn Hansson & Birte Holst Jørgensen (red.): *Forskningens dilemmaer – en debatbog om ledelse og evaluering af forskning*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

NOTER:

1. På projektets hjemmeside kan man se en projektbeskrivelse, samt en stor del af det materiale der blev produceret i projektets løbetid om børn og læring (www.kidlld.dk).
2. Ekspertgruppens artikler kan læses på Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggendes hjemmeside (www.minff.dk). Søg under Pædagogiske læreplaner.
3. De to læringsguider Sølvguiden (Kjær m.fl. 2003) og Guldguiden (Herskind m.fl. 2005) er tilgængelige i pdf-format på www.kidlld.dk.

Jesper Olesen er Project Manager, Learning Lab Denmark, DPU.